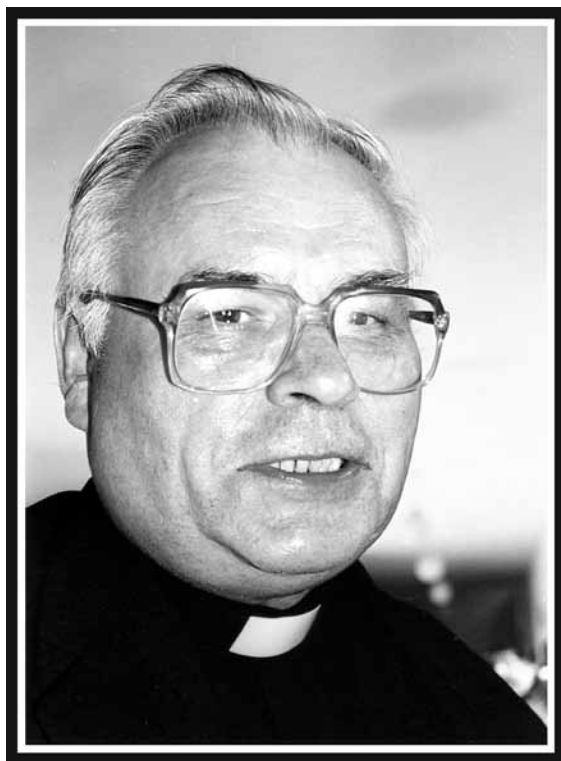

MARIAN BORZYSZKOWSKI
(31.08.1936 – 21.09.2001)
IN MEMORIAM

W wypełnionym pracą ziemskim życiu śp. Mariana Borzyszkowskiego można wyróżnić różnorodną aktywność. W tym wspomnieniu pośmiertnym pragnę tylko krótko naszkicować sylwetkę naukową tego wybitnego Pomorzana, zwracając przy tym głównie uwagę na działalność dydaktyczno-wychowawczą, czynności organizacyjne na rzecz popularyzacji nauki i kultury chrześcijańskiej, udział w sympozjach i kongresach naukowych, pracę redakcyjną i twórczość naukowo-pisarską.

SYN ZIEMI POMORSKIEJ

Śp. Marian pochodził ze starego rodu pomorskiego Borzyszkowskich. Przyszedł na świat 31 sierpnia 1936 roku w liczącym około 700 lat Zblewie, położonym na Pojezierzu Starogardzkim, leżącym na północnym skraju Borów Tucholskich. W 1305 roku ta niewielka miejscowość przeszła we władanie zakonu krzyżackiego. W 1812 roku przemaszerowały przez nią ciągnące na Moskwę wojska napoleońskie. Na większym znaczeniu zyskała ona dopiero w drugiej połowie XIX wieku, gdy stała się ważnym szlakiem kolejowym biegnącym z Berlina do Królewca. W 1880 roku w Zblewie wybudowano kościół w stylu neogotyckim. Parafia ta weszła w skład ówczesnej diecezji chełmińskiej, a obecnie znajduje się w diecezji pelplińskiej. W kościele tym Marian otrzymał sakrament chrztu, przyjął pierwszą komunię św., odprawił prymicyjną Mszę św. i z niego ks. arcybiskup dr Edmund Piszcz w asyście kilku biskupów, kilkudziesięciu kapłanów i w towarzystwie pogrążonych w żałobie krewnych i licznych wiernych wyprowadził Zmarłego na miejsce wiecznego spoczynku.

Ojciec Mariana, Izydor Szada Borzyszkowski był organistą w miejscowym kościele parafialnym (por. bibliografia, poz. 122). Jego matka Jadwiga z domu Szarmach zajmowała się domem i troszczyła się o staranne wychowanie dzieci. Do szkoły podstawowej Marian chodził w rodzinnej wiosce, która była i jest siedzibą gminy. Na dalszą naukę udał się do swego miasta powiatowego, Starogardu Gdańskiego, gdzie w 1953 roku zdobył świadectwo dojrzałości szkoły średniej. Z wyborem swojej drogi życiowej nie miał kłopotu. W jego młodzieńczym życiu ukształtowało się powołanie kapłańskie. Aby je zrealizować, nie udał się do pobliskiego Pelplina swojej diecezji, lecz wybrał odległy Olsztyn.

KAPLAŃSKA FORMACJA W „HOSIANUM”

W 1953 roku Marian Borzyszkowski wstąpił do Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum”, gdzie w 1958 roku ukończył studia filozofii i teologii wystarczające do uzyskania święceń kapłańskich. Z powodu młodego wieku nie mógł ich jednak otrzymać. W związku z tym wysłano go na studia filozofii na Katolicki Uniwersytet Lubelski. Dopiero dnia 24 maja 1959 roku ks. biskup Tomasz Wilczyński wyświęcił go na kapłana, który z biegiem lat osiągnął godność kanonika rzeczywistego Warmińskiej Kapituły Katedralnej, prałata i infułata.

ZDOBYWANIE STOPNI I TYTUŁÓW NAUKOWYCH

Wrodzone zdolności intelektualne, wewnętrzna dyscyplina wolitywna i przede wszystkim niebywała pracowitość sprawiły, że diakona Borzyszkowskiego już w 1958 roku wysłano na studia wyższe na Katolicki Uniwersytet Lubelski, gdzie zdobył solidne wykształcenie z zakresu filozofii teoretycznej. W czasie tych studiów interesował się również historią filozofii średniowiecznej, uczęszczając na seminarium prof. dra hab. dra h.c. Stefana Swieżawskiego. Przy tej okazji po raz

pierwszy zetknąłem się z młodym pomorskim studentem Marianem. Wspólne zainteresowania naukowe i niewielka odległość od naszych miejsc urodzenia sprawiły, że zawiązana w Lublinie przyjaźń umacniała się wraz z upływem lat. Poza historią filozofii, Mariana pociągała metafizyka. Z tego względu studia specjalistyczne z zakresu filozofii teoretycznej odbył głównie pod kierunkiem o. prof. dra hab. dra h.c. Mieczysława Alberta Krapca. Najpierw opracował temat pracy pt. *Problematyka stanu badań nad źródłami metafizyki Franciszka Suareza*. Był to wystarczający sprawdzian do zdobycia 20 czerwca 1961 roku stopnia naukowego magistra filozofii teoretycznej. Na podstawie przedłożonej i obronionej rozprawy *Metafizyczne podstawy ogólnej teorii przyczynowości u Franciszka Suareza* na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim uzyskał dnia 13 kwietnia 1967 roku stopień doktora filozofii. Posiadzszy rozległą wiedzę filozoficzną, ks. dr Borzyszkowski zapragnął jeszcze ziemskiej mądrości boskiej, za jaką uchodzi teologia.

Już 13 marca 1972 roku ks. dr M. Borzyszkowski przedłożył kolejną rozprawę i odbył kolokwium habilitacyjne pt. *Problematyka filozoficzna i teologiczna w twórczości Jana z Kwidzyna 1343–1417*. Na tej podstawie na Wydziale Teologii Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie uzyskał stopień doktora habilitowanego nauk teologicznych w zakresie doktryn średniowiecznych. Odtąd w jego zainteresowaniach naukowych pojawiła się dwutorowość. Z powodzeniem bowiem zajmował się i filozofią, i teologią.

Do studiów krajowych doszły gruntowne studia specjalizacyjne w Martin Grabmann-Institut zur Erforschung der Mittelalterlichen Theologie und Philosophie na Wydziale Teologii Uniwersytetu Monachijskiego, które odbywał z przerwami w latach 1973–1974, 1977 i 1980 pod kierunkiem wybitnego niemieckiego mediewisty i znanego dogmatyka Michaela Schmausa.

Na mocy *Nihil obstat* Kongregacji Seminariów i Wyższych Uczelni w Rzymie i wielkiego kanclerza Franciszka Kardynała Macharskiego dnia 8 maja 1987 roku na Wydziale Teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie ks. dr hab. Borzyszkowski uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego. Choć uzwyczajnienie profesury ks. Borzyszkowskiego było zupełnie uzasadnione dzięki jego długoletniej działalności dydaktycznej i jego liczącego się w świecie dorobku naukowego, to sporo czasu upłynęło, zanim ten akt nastąpił. Przewód zmierzający do nadania tytułu profesora zwyczajnego zaczął się w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie już w 1996 roku, a znalazł swój finał dopiero 11 stycznia 2000 roku na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Jak z powyższych wywodów wynika, naukowa kariera księdza profesora przewinęła się aż przez pięć wyższych uczelni. Być może, że i to zaważyło o jej długim przebiegu. Niemniej przyniosła mu bogate doświadczenie i wielkie wzbogacenie intelektualne. Wpłynęła także na to, że w jego własnych badaniach na czoło wysunęła się historia filozofii i teologii oraz filozofia kultury.

NAUCZYCIEL, WYCHOWAWCA I DUSZPASTERZ WARMIŃSKI

Sporo czasu w przepełnionym różnymi obowiązkami życiu ks. M. Borzyszkowskiego zajmowała działalność dydaktyczno-wychowawcza. Od 1962 roku prowadził ją w Warmińskim Seminarium Duchownym *Hosianum* w Olsztynie, którego korzenie sięgają aż do założonej przez kardynała Hozjusza uczelni teologicznej w Braniewie, i które stanowiło do niedawna główny ośrodek kształcenia duchowieństwa dla całej Warmii. Jego pierwsze wykłady dotyczyły metafizyki i historii filozofii. Z tej ostatniej dziedziny prowadził również proseminarium i seminarium. W latach 1963–1975 wykładał te przedmioty również w Warmińskim Wyższym Studium Katechetycznym w Gietrzwałdzie. W 1999 roku te chlubne tradycje przejął nowopowstały Wydział Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Działalność dydaktyczna i wychowawcza ks. prof. M. Borzyszkowskiego nie ograniczała się tylko do podnoszenia poziomu wykształcenia wśród duchowieństwa.

Ks. M. Borzyszkowski, zostawszy 12 listopada 1984 roku członkiem Komisji Głównej Synodu Diecezji Warmińskiej, zajmował się także aktualnymi sprawami duszpasterskimi archidiecezji warmińskiej. Jako referent brał także udział w urządzanych w diecezji warmińskiej tygodniach kultury chrześcijańskiej (poz. 85) i sympozjach, m.in. w sympozjum z okazji czterechsetlecia istnienia zgromadzenia siostr św. Katarzyny (poz. 79).

Chociaż doceniał, że *elektroniczne środki masowego przekazu, głównie telewizji, docierają z informacją do każdego, najodleglejszego zakątka świata; burzą istniejące między ludźmi przegrody, zbliżają do siebie, czynią ze świata prawie globalną wioskę, w której wszyscy się znają i w której o wszystkim wiadomo* (poz. 84, s. 39), to wychodząc z założenia, że spojrzenie w minioną przeszłość dopomaga nam w przeżywaniu współczesności, ks. infulat M. Borzyszkowski jako konsultor Komisji Przygotowawczej Duszpasterskiego Synodu Diecezji Warmińskiej i członek Rady Kapłańskiej Archidiecezji Warmińskiej oraz Kolegium Konsultorów Archidiecezji Warmińskiej, kreśląc sylwetki postaci historycznych, wydobywał przy tej okazji pouczające wiadomości dla aktualnych potrzeb duszpasterskich. Tak na przykład postąpił, gdy przedstawiał postać błogosławionej Doroty z Mątw. Mimo trudności formalnych i materialnych zajął się dogłębniej koncepcjami duszpasterskimi kardynała Stanisława Hozjusza w diecezji warmińskiej. Przy tym podkreślił: *W okresie potrydenckim duszpasterstwo biskupa Stanisława Hozjusza, opierając się na uchwałach soboru trydenckiego, zmierzało do umacniania Kościoła przez posługiwanie się środkami doktrynalnymi i poszerzonym zakresem środków sakramentalnych oraz przez pośrednie oddziaływanie na wiernych. Temu celowi podporządkowane były: założone przez Hozjusza Seminarium Duchowne w Braniewie i zwołany do Lidzbarka Warmińskiego w 1565 roku synod diecezjalny* (poz. 75, s. 144).

Jak z tego wynika, nawet z wymienionych przykładów, zaangażowanie duszpasterskie i wychowawcze, funkcje naukowo-organizacyjne i administracyjne ks. Borzyszkowskiego były liczne i przyczyniły się bardzo do podtrzymania rozwoju duszpasterstwa i nauki nie tylko na Warmii.

MIŁOŚNIK KSIĄŻEK

W latach 1975–1997 ks. M. Borzyszkowski był także dyrektorem Biblioteki Warmińskiego Seminarium Duchownego *Hosianum*, którą zorganizował prawie od podstaw. W 1983 roku został jeszcze dyrektorem Warmińskiego Archiwum Archidiecezjalnego w Olsztynie. Kierując tą placówką aż do śmierci, zajął się w szczególności sposobem dawnymi zbiorami, które scharakteryzował następująco: *Zachowane inkunabuły warmińskie są cennym świadectwem kultury umysłowej Warmii drugiej połowy XV w. Dobór autorów, tematyka zachowanych pism, druk w najprzedniejszych oficynach wydawniczych ówczesnej Europy, wystawia zaszczytne świadectwo nabywcom i czytelnikom, bibliotekom i szkołom całej ówczesnej Warmii* (poz. 91, s. 12). Jego publikacje na ten temat rozślały te zbiory we wielu, szczególnie w niemieckich ośrodkach życia umysłowego. Cenna była też wiadomość o bibliofilskich zamiłowaniach Marcina Kromera (poz. 92). Na uwagę zasługuje również powiadomienie o starodrukach ks. prof. Stanisława Zdanowicza (poz. 93), o archiwaliach Władysława Gębika (poz. 111) i komunikat na temat 400 lat drukarstwa na Warmii (poz. 95).

Jako dyrektor Biblioteki Warmińskiego Seminarium Duchownego ks. Borzyszkowski urządził wystawę biblioteczną o znanym warmińskim i mazurskim sanktuarium Świętej Lipce w latach 1687–1987 (por. poz. 86, 98, 113). Na uwagę zasługuje również wystawa bibliteczna z okazji 250-lecia urodzin księcia biskupa Ignacego Krasickiego (poz. 80).

ZAŁOŻYCIEL I DYREKTOR
INSTYTUTU KULTURY CHRZEŚCIJAŃSKIEJ
IM. JANA PAWŁA II

Poza dydaktyką i wychowaniem dużo energii wkładał ks. Borzyszkowski na płaszczyźnie naukowo-organizacyjnej. U ówczesnego ordynariusza diecezji warmińskiej, Józefa Glempa wyjednał zgodę na założenie Instytutu Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II, który stał się Studium Teologii dla Świeckich w Olsztynie. Chociaż zamysł jego utworzenia był wcześniejszy, to nastąpiło to dopiero w 1979 roku. Przy tym niemałą rolę odegrało powołanie kard. Karola Wojtyły na papieża. Po Jego pielgrzymce do Polski został bowiem ten Instytut założony. Już w 1981 roku przekształcono go z trzyletniego w pięcioletnie studium. W stosunkowo krótkim czasie z tego Instytutu — *pomnika żywych ludzi, ich umysłów i serc* wyszło wielu magistrów, *którzy studiując teologię, pogłębiając prawdy wiary, mogliby idee ewangelizacyjne nieść dalej do ludzi w swoich środowiskach życia i pracy* (poz. 109, s. 5). Przy tym *Studium Teologii dla Świeckich* — jak zauważył abp Edmund Piszcz — *jest jednocześnie dobrą szkołą formacji w duchu Chrystusowej Ewangelii. Chodzi, bowiem nie tylko o to, W CO WIERZYĆ, ale także o to, JAK ŻYĆ? I to jest najcenniejsze* (Instytut Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Olsztynie, 1979–1994, Olsztyn 1994, s. 4). Z tego wynika, że założony i kierowany przez ks. Borzyszkowskiego Instytut Kultury Chrześcijańskiej w Olsztynie jeszcze za jego życia osiągnął szczyty wspaniałego rozkwitu. Było to możliwe dzięki jego znakomitym zdolnościom organizacyjnym. Po utworzeniu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Instytut ukształtowany na własną modłę Założyciela stał się integralną częścią nowego Wydziału Teologii. Instytutem tym kierował aż do swojej śmierci, prowadząc na nim także wykłady i seminaria naukowe z zakresu historii filozofii i teologii praktycznej laikatu dla ludzi świeckich. W latach 1995–1999 był również dyrektorem pomagisterskiego Studium Teologii, na którym ludzie świeccy mogli zdobyć licencjat zaaprobowany przez władze kościelne. Jak owocna na tej niwie była ta działalność dydaktyczno-wychowawcza ks. M. Borzyszkowskiego świadczy najlepiej fakt, że wypromował sam przynajmniej 66 magistrów, 8 kościelnych licencjatów teologii, dwie doktorki i w toku było osiem doktoratów, co wymagało nie tylko wiele pracy dydaktycznej, lecz także dużo czasu i nakładu sił przy kierowaniu pracami magisterskimi, licencjackimi i doktorskimi pisanymi pod jego nadzorem. Liczba wypromowanych przez ks. prof. Borzyszkowskiego młodych teologów stanowi do dzisiaj chlubne świadectwo jego osiągnięć w pracy dydaktyczno-wychowawczej na Warmii. Pozostawił jeszcze ośmiu doktorantów, którzy będą musieli sobie szukać innych promotorów.

Ks. M. Borzyszkowski pisał również o olsztyńskich sympozjach ekumenicznych (por. poz. 74, 76, 78, 90, 97, 100, 101, 102). Niektóre z nich nawet sam zorganizował w Instytucie Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II. W Olsztynie zostało jeszcze zorganizowane II (18.01.1984), III (20.01.1985), VII (19.01.1989) i VIII (25.01.1990) sympozjum ekumeniczne.

INICJATOR *COLLOQUIA MEDIAEVALIA*

Nie tylko wielkim wyróżnieniem, lecz także odpowiedzialną funkcją w archidiecezji warmińskiej był pełniony przez ks. Borzyszkowsiego urząd wiceprezesa Warmińskiego Instytutu Historyczno-Pastoralnego. Działalność tego Instytutu w swoim historycznym pionie wychodzi daleko poza granice Warmii. Stało się to między innymi w wyniku tego, że właśnie ks. prof. Borzyszkowski na odbywającej się w 1986 roku w Kolonii *Mediävistentagung* powziął pożyteczną i owocną w swoich skutkach myśl, ażeby na wzór organizowanych, co dwa lata w Kolonii międzynarodowych i interdyscyplinarnych sympozjów mediewistycznych organizować także, co dwa lata na Warmii *Colloquia mediaevalia*. Ta inicjatywa spotkała się zaraz z gorącym poparciem przez niektórych polskich mediewistów, którzy brali udział w tym kolońskim spotkaniu. Na wcielenie w życie tej wzniosłej dla polskiej nauki inicjatywy trzeba było jeszcze uzyskać zgodę i przychyłność władz kościelnych diecezji warmińskiej i Instytutu Historyczno-Pastoralnego w Olsztynie.

Pierwsze tego typu kolokwium, które określono mianem *Colloquia mediaevalia*, ściągnęło najwybitniejszych mediewistów z całego kraju i odbyło się w 1987 roku. Odtąd, co dwa lata z wielkim nakładem pracy i w wyniku różnorodnych zabiegów organizacyjnych urządzano je regularnie. Organizowano je przy współudziale Instytutu Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Olsztynie (poz. 109, s. 7). W 1999 roku ks. prof. Borzyszkowski przewodniczył tym obradom. Na 2001 rok zaprosił szereg mediewistów z zagranicy. Ciężka choroba nie pozwoliła mu na to, ażeby przewodniczyć tym obradom. Niemniej ks. Borzyszkowski jako inicjator i organizator *Colloquia mediaevalia* przyczynił się waleśnie do rozwoju interdyscyplinarnej mediewistyki w Polsce. Co więcej, wyniósł tę mediewistykę ponad inne polskie środowiska wielkiego życia umysłowego, które chociaż posiadają dłuższe tradycje naukowe i lepsze warunki do prac badawczych, to nie mogą poszczycić się tak regularnie i znakomicie organizowanymi sympozjami naukowymi, które dzięki wielkiej życzliwości zwłaszcza ks. rektora Jana Guzowskiego odbywają się w niezmiernie gościnnej i familiarniej atmosferze. Niektóre z wygłoszonych na tych kolokwium referatów ukazały się w stojących na wysokim poziomie naukowym *Studiach Warmińskich*, których redaktorem naczelnym był od 1969 roku przez kilka lat też ks. prof. Borzyszkowski.

W swoim sprawozdaniu o drugich *Colloquia mediaevalia*, które odbyły się dzięki staraniom Warmińskiego Instytutu Teologicznego Historyczno-Pastoralnego w dniach 16 i 17 września 1989 roku w Olsztynie i Dobrym Mieście, ks. prof. Borzyszkowski wspominał także: *Po modlitwach w Głotowie zaproponowano, ażeby założyć Księgę Zmarłych Mediewistów Polskich oraz aby jedną Mszę św. podczas kolejnych spotkań przeznaczyć na modlitwy za zmarłych mediewistów* (poz. 96, s. 122). Po śmierci Inicjatora *Colloquia mediaevalia* w Olsztynie te słowa można potraktować także jako jego ostatnią wolę. Do tej pory była ona tylko częściowo realizowana. Odprawiano tylko Mszę św. Nie założono jednak jeszcze *Księgi zmarłych mediewistów polskich*. Po śmierci jej Inicjatora nadszedł chyba dogodny moment do spełnienia tego życzenia i zacząć wpisywać zmarłych mediewistów polskich począwszy od Inicjatora.

UCZONY I BADACZ PRZESZŁOŚCI

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że ks. prof. M. Borzyszkowski mimo czasochłonnych zajęć dydaktycznych, wychowawczych, organizacyjnych i administracyjnych znajdował jeszcze czas na własną pracę naukowo-badawczą. W jego twórczości pisarskiej znajdują się również pokaźne osiągnięcia naukowe. Można je scharakteryzować z różnego punktu widzenia. Biorąc pod uwagę gatunki literackie, można w nich wyodrębnić recenzje, komunikaty, artykuły, studia monograficzne i edycje tekstów. W aspekcie liczbowym załączona niżej lista jego publikacji jest nawet dosyć pokaźna. Ich wartość naukowa jest — rzecz jasna — różna. Główna linia zainteresowań naukowych ich Autora prowadziła od problematyki wyraźnie filozoficznej poprzez historię nauki, ściślej mówiąc, kopernikanizmu, do zagadnień o charakterze teologicznym. Były podparte solidnymi studiami filozoficznymi ze specjalizacją w zakresie historii filozofii średniowiecznej na Wydziale Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Pogłębione i poszerzone zostały one podczas łącznie dwadzieścia miesięcy trwających studiów specjalistycznych w Martin Grabmann-Institut zur Erforschung der Mittelalterlichen Theologie und Philosophie na Wydziale Teologii Uniwersytetu Monachijskiego. Łączenie zainteresowań filozoficznych i teologicznych u ks. Borzyszkowskiego wynikało także z badanego przedmiotu. W epoce klasycznego średniowiecza, bowiem filozofia była niejako służebnicą dla spekulatywnej teologii i problematyka filozoficzna i teologiczna niejednokrotnie zazębiały się. Wobec tego uwzględnianie aspektu filozoficznego i teologicznego przy badaniu tekstów średniowiecznych było trafnym zabiegiem metodologicznym, przyczyniającym się do wszechstronniejszego wyświecenia wielu subtelnych rozwiązań średniowiecznej filozofii i teologii. Biorąc rzecz najogólniej, można jego dorobek pisarski podzielić na trzy działy, tj. historyczny, duszpasterski i popularno-naukowo-informacyjny.

EDYCJA ŚREDNIOWIECZNYCH TEKSTÓW

Chcąc bliżej zająć się filozoficznymi i teologicznymi tekstami praskiego magistra filozofii z 1369 roku i doktora teologii z 1384 roku, Jana z Kwidzyna, ks. Borzyszkowski jako historyk filozofii i teologii musiał najpierw sporządzić edycję jego tekstów. Do nich należał prolog do *Expositio symboli apostolorum* i napisany w formie listu traktat na temat apostołstwa modlitwy i dobrych uczynków.

W edytorskim dorobku poważnym osiągnięciem naukowym było wydanie *Liber de instructione simplicium sacerdotum* Jana Merkelina (poz. 73), żyjącego od około 1337 do około 1400 roku, który był uczniem Tomasza ze Strasburga i Jana Clenkola i działał jako lektor augustianów w Strzelcach Krajeńskich, a w 1380 roku był wizytatorem klasztoru w Reszlu na Warmii. W tym ostatnim przypadku spotkał się również z biskupem warmińskim Henrykiem Sorbomem, który wraz z profesorem teologii Mateuszem z Krakowa i z doktorem teologii Janem z Kwidzyna sposobił się do utworzenia uniwersytetu w Chełmie nad Wisłą. Przy tym ks. Borzyszkowski przypomniał, że to właśnie na Warmii w 1387 roku powstał u Mateusza z Krakowa zamysł napisania dzieła *Rationale divinorum*. Na życzenie

biskupa Sorboma Jan Merkelin zaś napisał w 1388 roku wspomniany *Liber de instructione simplicium sacerdotum*. Ten traktat teologiczny składa się ze stu rozdziałów. Jest zaopatrzony w prolog i skorowidz. Jego autor podjął głównie problematykę sakramentu eucharystii. Przy tej okazji poruszył także wiele innych zagadnień teologicznych i filozoficznych. Wydając ten traktat teologiczny, ks. Borzyszkowski oparł się na dziewięciu średniowiecznych rękopisach znajdujących się w bibliotekach we Wrocławiu, Gdańsku i Toruniu. Wspomniane kodeksy rękopiśmienne pochodzą z XV wieku. Stąd w większości przypadków stanowią one już dalsze kopie. Ponieważ nie zachował się pierwopis, Wydawca wziął za podstawę edycji najlepsze warianty zachowanych tekstów rękopiśmiennych. Skorzystał również z licznych cytatów *Corpus iuris canonici*, *Pisma św.* i *Sentencji Piotra z Lombardii*.

Cennym przyczynkiem do okresu reformacji jest starannie wydany przez ks. Borzyszkowskiego tekst *De exortu haeresis Lutherane* z 1527 roku (poz. 47), którego domniemanym autorem — według Wydawcy — ma być Feliks Reich, który był powiązany z Mikołajem Kopernikiem i był jego współpracownikiem przy reformie monetarnej.

Wydane przez ks. Borzyszkowskiego teksty świadczą o tym, że posiadał dobrą znajomość łaciny i paleografii średniowiecznej i że opanował zasady edytorskie trudnych tekstów.

ŚREDNIOWIECZNA FILOZOFIA I TEOLOGIA

Najobszerniejszy dział twórczości naukowo-pisarskiej ks. Borzyszkowskiego dotyczy średniowiecznej filozofii i teologii. Pisał w języku nie tylko polskim, lecz także niemieckim i łacińskim. Działalność pisarską na szeroką skalę zapoczątkował rozprawą habilitacyjną, która dotyczyła właśnie problematyki filozoficznej i teologicznej w twórczości Jana z Kwidzyna, który żył i działał w latach 1343–1417. Ażeby bliżej zająć się jego tekstami, trzeba było je najpierw wydać i opatrzyć komentarzami filozoficznymi i teologicznymi, by na tej podstawie zobrazować ówczesne tendencje doktrynalne.

Jan z Kwidzyna, studiując i ucząc na Uniwersytecie Praskim, zetknął się w filozofii z burydanizmem, w teologii z gregoryzmem, czyli augustynizmem nominalizującym, a w życiu codziennym z nowym stylem pobożności znanym pod nazwą *devotio moderna*, nacechowanym moralizmem i praktycyzmem. Po powrocie z Pragi do Kwidzyna starał się zaszcześcić te idee na gruncie rodzimym.

Jan z Kwidzyna był także kierownikiem duchownym i spowiednikiem Doroty z Małków, która już za życia cieszyła się sławą świętości zwłaszcza w Gdańsku i Kwidzynie. Według niego: *zawierały się w niej cechy doskonałe, cechy oczyszczonej duszy, dary Ducha św. i miłości doskonałej* (poz. 77, s. 20). Z tej racji ta postać stała się również przedmiotem wnikliwych badań ks. prof. Borzyszkowskiego. Widać to zarówno w pisanych pod jego kierunkiem pracach magisterskich na temat pism błogosławionej Doroty z Małków jak i w jego własnych opracowaniach, dotyczących jej drogi na ołtarze Pańskie. Stąd w dziale naukowej twórczości pisarskiej ks. Borzyszkowskiego o tematyce historycznej na pierwsze miejsce

wysunęła się postać Doroty z Mątów jako mistyczki, rekluzy, błogosławionej i patronki kobiet diecezji elbląskiej (poz. 22, 49, 50, 52, 77, 110, 112, 115, 118, 131). Jej kult Stolica Apostolska zatwierdziła dekretem z 1976 roku.

Ks. Borzyszkowski podejmował również bardziej specjalne tematy z zakresu filozofii i teologii. Z tej pierwszej dziedziny warto zwrócić uwagę na opracowanie zachowanej w rękopisie gdańskim gramatyki łacińskiej Pawła Molnera (poz. 66). Skoro nauczyciel szkoły katedralnej we Fromborku zdobył się na opracowanie własnego podręcznika, znaczy to, że naukowy poziom tej szkoły musiał być dosyć wysoki w połowie XV wieku. Zwrócenie uwagi na ten podręcznik gramatyki i wydobyć z niego elementów z zakresu filozofii języka stanowi cenny wkład do powszechnej historii tej dyscypliny. Z tej racji ks. Borzyszkowski ogłosił wyniki tej pracy również w języku obcym na Zachodzie.

Wydanie *Liber de instructione simplicium sacerdotum* Jana Merkelina pozwoliło na zapoznanie się z ciekawymi poglądami teologii praktycznej późnego średniowiecza, które pozostaje wciąż okresem mało znanym. Edycję tę ks. Borzyszkowski poprzedził liczącym siedemdziesiąt stron wstępem, który jest pierwszym tak obszernym opracowaniem poglądów Jana Merkelina. Podobnie jak monografia o Janie z Kwidzyna tak i ta charakterystyka odstąpiła rąbek dziejów teologii średniowiecznej na Pomorzu Wschodnim i Zachodnim.

W dziale historycznym poza pracami problemowymi i biograficznymi ks. Borzyszkowski sporo uwagi poświęcił żmudnym badaniom źródłowym. Zasoby bibliotek Pomorza i Warmii stały się niejako głównym warsztatem jego pracy naukowej. Bezpośredni kontakt ze źródłami rękopiśmiennymi i drukowanymi ma dla mediewisty kapitalne znaczenie. Z tej dziedziny na szczególną uwagę zasługuje — jak już wspomniano — sporządzone przez niego zestawienie dzieł św. Tomasza z Akwinu (poz. 88 i 132) i św. Alberta Wielkiego (poz. 65) znajdujących się w bibliotekach na Pomorzu i Warmii. W tych artykułach wykazał się ks. Borzyszkowski również dobrą znajomością średniowiecznych rękopisów i wczesnych druków, zachowanych w tych bibliotekach.

ODRODZENIE I MIKOŁAJ KOPERNIK

Sporo uwagi ks. Borzyszkowski poświęcił również Odrodzeniu. Już w jego wcześniejszych publikacjach na ten temat wybił się na czoło Mikołaj Kopernik, Stanisław Hozjusz i problematyka teologii reformacji.

Pisząc o Mikołaju Koperniku, ks. Borzyszkowski podjął sprawy nie tylko newralgiczne, lecz także kontrowersyjne. Jedną z nich była główna motywacja, która skłoniła Kopernika do powzięcia decyzji opracowania nowego systemu budowy świata. Ks. Borzyszkowski, wykorzystując zarówno stare jak i nowe wyniki badań na ten temat i nie negując znaczenia sprzeczności astronomicznych w systemie geocentrycznym, docenił w pełni inspiracje filozoficzne, zwłaszcza płynące z burydanowskiej nowej fizyki, które także jego zdaniem odegrały decydującą rolę w przewrocie kopernikańskim. Przedstawiając stosunkowo dosyć obszernie religijno-kościelne aspekty życia i działalności Mikołaja Kopernika, postarał się wykazać, w jakim stopniu instytucje kościelne umożliwiły jego

działalność naukową. Rozpatrzył również sporny problem święceń kapłańskich oraz dyskusyjne zagadnienie stanowiska czynników kościelnych odnośnie wydania i recepcji *De revolutionibus*. Tak w pierwszym jak i w drugim przypadku podał nowe argumenty. Rozstrzygając tę ostatnią sprawę nadmienił, że teoria Kopernika o heliocentrycznym układzie wszechświata nie budziła u przedstawicieli hierarchii kościelnej zastrzeżeń aż do początków XVII wieku. O zamieszczeniu *De revolutionibus* na indeksie zaważyło wiele różnych czynników i uwarunkowań, w tym także modne wówczas idee reformacji. Na szczególną uwagę zasługuje jego stwierdzenie, według którego ówczesna decyzja kongregacji, która może budzić dzisiaj zastrzeżenie, nie była wymierzona w heliocentryczną teorię Kopernika, lecz przeciwko niektórym błędnym interpretacjom teologicznym. Spod pióra ks. Borzyszkowskiego wyszły także dokładne sprawozdania o kościelnych obchodach 500-lecia urodzin Kopernika, które urządzono w diecezji warmińskiej.

Drugą postacią z epoki humanizmu renesansowego, którą zajął się bliżej ks. Borzyszkowski, był Stanisław Hozjusz (poz. 29, 30, 31, 48, 56, 57, 63, 70, 72, 75, 89). Zainteresowanie jego postacią na Warmii pojawiło się już w latach 1920–1939 wśród Polaków, którzy w działalności tego wybitnego kardynała widzieli czynnik umocnienia świadomości narodowej i religijnej. Ks. Borzyszkowski zebrał w jeden tom jego rozproszone wiersze, które przełożyła na język polski Anna Kamińska, i opracował także notę bio-bibliograficzną i erudycyjny komentarz. W takiej postaci wydano je dwukrotnie w Olsztynie. Młodzieńcze wiersze Hozjusza są bowiem mocno związane z kulturą polską z pierwszej połowy XVI wieku: *Poezja Hozjusza — jak pisał ks. Borzyszkowski — ukazuje go jako człowieka związanego z kręgiem humanistów, a równocześnie mocno zaangażowanego w obronę wartości religijnych i narodowych* (poz. 89, s. 104). *W reformacji Hozjusz widział zagrożenie dla jedności religijnej i narodowej Polski* (tamże).

Do wydanego przez siebie dziełka *De exortu haeresis Lutherane* z 1527 roku, ks. Borzyszkowski przeprowadził jeszcze analizę doktrynalną i naszkicował zawile drogi reformacji i metody jej działania na terenie północnej Polski.

BIOGRAFIE BISKUPÓW I KANONIKÓW WARMIŃSKICH

W dziale naukowej twórczości pisarskiej ks. prof. Borzyszkowskiego o tematyce historycznej na pierwsze miejsce wysunęła się postać Doroty z Mąków jako mistyczki, rekluzy, błogosławionej i patronki kobiet diecezji elbląskiej. W obrębie jego historycznych zainteresowań znalazły się także sylwetki spowiednika Doroty z Mąków Jana z Kwidzyna, kardynała Stanisława Hozjusza, księcia biskupa Ignacego Krasickiego, biskupa Marcina Kromera, biskupa Maksymiliana Kallera (poz. 117, 135) i sto kilkanaście cennych biogramów kanoników warmińskich z lat 1772–1945 opublikowanych w *Słowniku biograficznym kapituły warmińskiej*, których działalność nie ogranicza się tylko do Warmii, lecz także sięga Mazur, Powiśla i terenów Królewca (poz. 120). Zajął się także biografiami kanoników kolegiaty w Dobrym Mieście (poz. 139). Poinformował również o autografach i utworach literackich biskupa warmińskiego Ignacego Krasickiego.

DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE

Pisząc o dwudziestoleciu międzywojennym, ks. Borzyszkowski skupił się na zagadnieniach historyczno-kościelnych. Przy tym ukazał z jednej strony trudne i skomplikowane dzieje ruchu polskiego na Warmii, Powiślu i Mazurach, a z drugiej zaś strony silne powiązania tego ruchu z Kościołem katolickim. Pokazał także, że sanktuarium maryjne w Gietrzwałdzie odegrało wiodącą rolę w umacnianiu ducha religijnego i narodowego na tych ziemiach. Wyświetlił też działalność społeczno-narodową przywódcy ruchu polskiego na Warmii w okresie międzywojennym ks. Walentego Barczewskiego. Jego uczennica poetka i literatka Maria Zientara-Malewska była również powiązana z tym ruchem. Niewielkie publikacje ks. Borzyszkowskiego na temat dwudziestolecia międzywojennego dotyczą głównie spraw lokalnych i stanowią cenne źródło do dziejów Kościoła i jego powiązań z kulturą polską.

Prace interpretacyjne ks. Borzyszkowskiego są widowym świadectwem wznoszącej się stale linii jego rozwoju umysłowego i poszerzającej się erudycji, gruntownej znajomości trudnych zagadnień teologicznych, filozoficznych i historyczno-kościelnych. Jego wywody naukowe są dobrze udokumentowane źródłami. Walorem jego pism jest zaś jasny wykład zawitych nieraz zagadnień i staranny język i operowanie fachową terminologią.

POPULARYZACJA NAUKI

Do działu popularno-naukowo-informacyjnego można by zaliczyć sporą liczbę krótszych artykułów ks. prof. Borzyszkowskiego dotyczących diecezji warmińskiej w przeszłości i w teraźniejszości, jej aktualnego życia naukowego, kulturalnego i religijnego i pozwalających w tym względzie poznać różnorodną działalność Instytutu Kultury Chrześcijańskiej i przejawy bogatego życia archidiecezji warmińskiej. Artykuły te ukazywały się na łamach takich czasopism jak: „Studia Warmińskie”, „Roczniki Filozoficzne KUL”, „Zeszyty Naukowe KUL”, „Studia Philosophiae Christianae”, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne”, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie”, „Poślaniec Warmiński”, „Ateneum Kapłańskie”, „Studia Pelplińskie”, „Biuletyn Ekumeniczny”, „Tygodnik Powszechny”. Do tego dochodzi jeszcze wiele tłumaczeń, recenzji, wstępów i komentarzy do literatury religijnej.

Poza badaniami naukowymi i działalnością pisarską z historii filozofii i teologii ks. Borzyszkowski jest autorem szeregu tłumaczeń. W latach 1962–1969 redagował, a w latach 1970–1975 pełnił funkcję sekretarza i redaktora *Studiów Warmińskich*, które informują przede wszystkim o pracach naukowych prowadzonych przez wykładowców Warmińskiego Seminarium Duchownego, którzy przez długi czas pracowali z dala od wielkich ośrodków uniwersyteckich. Obecnie mogą prowadzić ożywioną działalność w nowopowstałym Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.

Ważnym przejawem działalności ks. Borzyszkowskiego był jego udział jako referenta na sympozjach i kongresach naukowych. W tym charakterze występował

nie tylko w kraju, lecz także za granicą. Spośród tych ostatnich wystąpień na szczególniejszą uwagę zasługuje jego referat z zakresu filozofii języka, który wygłosił w 1977 roku w Bonn na międzynarodowym kongresie filozofii średniowiecznej, i referat o recepcji pism Alberta Wielkiego na Warmii, Pomezaniu i Pomorzu wygłoszony w 1980 roku na międzynarodowym i interdyscyplinarnym sympozjum mediewistycznym w Kolonii. Odtąd na tym, co dwa lata urządzanym sympozjum występował wielokrotnie.

TRWAŁE OWOCE PRZEMIJAJĄCEGO ŻYCIA

Wygłaszając referaty na kongresach tak krajowych jak i zagranicznych — ks. prof. dr Borzyszkowski zyskał zasłużone uznanie międzynarodowe jako wybitny naukowiec. Zewnętrznym wyrazem tego uznania dla jego postawy naukowo-badawczej i osiągnięć naukowych było przyznanie mu już w 1973 roku przez Fundację Aleksandra Humboldta długoterminowego stypendium naukowego. Nie tylko aprobatą dotychczasowych osiągnięć z zakresu filozofii średniowiecznej, lecz także wielkim wyróżnieniem było powołanie ks. Borzyszkowskiego w 1978 roku na członka Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale z siedzibą w Louvain-la-Neuve.

Swój talent i wszystkie swoje siły dojrzałego życia ks. prof. Marian Borzyszkowski poświęcił Warmii. Wyrazem tego była zakrojona na wielką skalę działalność dydaktyczno-wychowawcza, której rezultatem jest szerokie grono wypromowanych magistrów w zakresie historii filozofii i teologii praktycznej laikatu i pokaźna liczba wychowanych absolwentów Warmińskiego Seminarium Duchownego, szczególna aktywność w organizowaniu sympozjów naukowych, ekumenicznych i duszpasterskich i w urządzaniu interesujących wystaw okolicznościowych i wreszcie niekwestionowany dorobek naukowy o tematyce historycznej z dziedziny filozofii i aktualnej teologii pastoralnej. Było to możliwe dzięki drobiazgowej i sumiennej pracy. Te cechy wyniósł ze swojej rodzimej ziemi pomorskiej, ale ich owoc przekazał już diecezji warmińskiej.

W pisanim w Olsztynie dnia 31 grudnia 2000 roku liście Marian przesłał mi do Tybingi nie tylko życzenia noworoczne i imieninowe, lecz także powiadomił mnie o swoich osobistych osiągnięciach i zadowoleniem stwierdził: *Nie wiem, czy informowałem, we wrześniu otrzymałem profesora zwyczajnego z nominacji ministra Edukacji Narodowej. Nieco wcześniej godność infułata. Rok mijający był hojny. Oby podobnie było w Nowym Roku. Z poczuciem dobrze spełnionego obowiązku i z zadowoleniem z uzyskania najwyższego tytułu profesorskiego w karierze naukowej i wysokiej godności w hierarchii kościelnej mógl mój wierny Przyjaciel żegnać przemijający rok 2000, odchodzący wiek XX i zmieniające się tysiąclecie.*

Mimo innych sugestii na ósme *Colloquia mediaevalia*, które miały się odbyć w dniach 15–16 września 2001 roku, zaproponował własny temat: Przemijanie albo przemiana, Praeteritum aut permutatum, Verganglichkeit oder Wandel. Czyż nie było to trafne przeczucie własnego przemijania albo przemiany? Jakże inny był Jego kolejny i zarazem ostatni list z dnia 7 kwietnia 2001 roku, w którym pisał do

mnie: *Ja choruję, ostatnio przeszedłem przez trzy szpitale i nie wiem, czy to koniec. Mimo postępującej szybko choroby troszczył się nadal o kadre filozoficzną: Na Wydziale Teologii w Olsztynie brak nam filozofów. Bafia ma być na stałe od nowego roku akademickiego. Przydałby się ktoś jeszcze do wykładów z metafizyki, filozofii Boga, teorii poznania itp. Warunek minimum to habilitacja. Rozejrzyj się w Krakowie, może ktoś podjąłby się wykładów?* Pamiętał także o sympozjum, które organizował, dodając: *Colloquia we wrześniu są aktualne i liczę na Twoje przybycie. Cieszę się bardzo z tego, że to Jego ostatnie życzenie mogłem spełnić. Co więcej, jeszcze Go zobaczyć 16 września i ucisnąć Jego ciepłą dłoń. Zdawałem sobie z tego sprawę, że było to po raz ostatni. Jednak nie myślałem, że Jego ziemskie życie przemienie już za kilka dni. Zmarł bowiem 21 września 2001 roku.*

Uroczystości żałobne ks. infulata prof. dra Mariana Borzyszkowskiego rozpoczęły się dnia 24 września 2001 roku w gmachu Instytutu Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Olsztynie, gdzie spędził większą część swego żywota i pracował. Prowadziły je najwyższe władze archidiecezji warmińskiej i Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Wzięło w nich udział także licznie zgromadzone duchowieństwo, przyjaciele, koledzy, uczennice i uczniowie.

Wczesnym rankiem 25 września kondukt żałobny przewiózł trumnę ze zwłokami ks. infulata M. Borzyszkowskiego z Olsztyna do oddalonego około 200 kilometrów Zblewa, gdzie ks. arcybiskup Edmund Piszcz w koncelebrze biskupów Andrzeja Śliwińskiego, Jacka Jezierskiego i licznych księży z diecezji warmińskiej, elbląskiej, pelplińskiej i gdańskiej przewodniczył Mszy św., sprawował liturgię pogrzebową i wygłosił kazanie, w którym także scharakteryzował krótko różne przejawy działalności zmarłego. Na niektóre inne jej aspekty zwróciły późniejsze przemówienia pożegnalne wygłoszone przez przedstawicieli trzech różnych instytucji naukowych. Po odprawionej w miejscowym kościele parafialnym Mszy św. przy udziale rodziny, licznych znajomych i wiernych z wielkim smutkiem pożegnano go i przy pięknej pogodzie nastąpiła eksportacja zwłok śp. Mariana na miejsce wiecznego spoczynku, które — zgodnie z ostatnią wolą Zmarłego — spoczęły na cmentarzu rodzimym w Zblewie.

Ks. prof. dr Marian Borzyszkowski odszedł od nas w czasie, kiedy był jeszcze rozpalony entuzjazmem do pracy i w pełni intelektualnych sił twórczych, których owoce i efekty ujawniły się zarówno na niwie żarliwej służby i posługi kapłańskiej w archidiecezji warmińskiej jak i w rozlicznej aktywności na płaszczyźnie naukowej w Polsce. Mimo że w trudnych czasach przyszło mu służyć Kościołowi, pracować naukowo i rozwijać działalność piśmienniczą, zdołał doprowadzić do rozkwitu Instytut Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Olsztynie, wyprowadzić na arenę międzynarodowej mediewistyki urządzone co dwa lata *Colloquia mediaevalia* i pozostawić spory dorobek pisarski, w którym występują liczne recenzje, ciekawe informacje o życiu kościelnym i naukowym na Warmii, solidne artykuły naukowe i wartościowe edycje tekstów.

WYKAZ PUBLIKACJI KSIĘDZA MARIANA BORZYSZKOWSKIEGO

1964

1. Historia filozofii chrześcijańskiej (rec.: P. Bohner, E. Gilson, Historia filozofii chrześcijańskiej, Warszawa 1962), *ZN KUL* I(1964), s. 78–79.
2. Historia filozofii średniowiecznej, (rec.: W. Heinrich, W. Seńko, Zarys historii filozofii średniowiecznej, Warszawa 1963), *ZN KUL* I(1964), s. 80–81.
3. Koncepcja bytu w metafizyce Suareza, *SW* 1(1964), s. 393–407.
4. Kopernik i jego czasy, (rec.: H. Kesten, Kopernik i jego czasy, Warszawa 1961), *SW* 1(1964), s. 469–471.
5. Suarez a św. Tomasz z Akwinu — przegląd literatury filozoficznej, *RF* XII(1964), nr 1, s. 113–119.

1965

6. Szkoły diecezji warmińskiej, *SW* 2(1965), s. 31–63.

1966

7. Cenzurowanie filozofów (rec.: A. Sikora, Spotkania z filozofią, Warszawa 1965), *SW* 3(1966), s. 423–425.
8. Filozofia polska w XV wieku (rec.: Z. Kuskewicz [red.], Z dziejów filozofii polskiej na Uniwersytecie Krakowskim w XV wieku, Wrocław 1965), *SW* 3(1966), s. 425–430.
9. Kopernik w świetle najnowszych badań, *SW* 3(1966), s. 438–444.
10. O Koperniku (rec.: J. Hurwic [red.], Mikołaj Kopernik. Szkice monograficzne, Warszawa 1965), *SW* 3(1966), s. 430–438.
11. Z problematyki suarezjańskiej teorii przyczynowości, *SW* 3(1966), s. 317–364.

1967

12. Geneza i czas powstania nowego systemu u Mikołaja Kopernika, (rec.: J.R. Ravez, Astronomia i kosmologia w dziele Kopernika, Wrocław 1965), *ZN KUL* II(1967), s. 75–76.
13. Kościół a kopernikanizm, (rec.: T.S. Kuhn, Astronomia planetarna w dziejach myśli. Przewrót kopernikański, Warszawa 1966), *SW* 4(1967), s. 562–566.
14. Nowe czasopismo filozoficzne, (rec.: *StPgCh* I, 1–2, Warszawa 1965), *SW* 4(1967), s. 566–568.
15. Wczesny humanizm w Czechach a „devotio moderna” w Niderlandach, (rec.: E. Winter, Frühhumanismus. Seine Entwicklung in Böhmen und deren europäische Bedeutung für die Kirchenreformbestrebungen im 14. Jahrhundert, Berlin 1964), *SW* 4(1967), s. 558–562.

1968

16. Jan z Kwidzyna — Spis treści Wyjaśnienia Składu Apostolskiego — po 1399. Rękopis 1977 Biblioteki Gdańskiej PAN, *SW* 5(1968), s. 585–590.

17. Mikołaj Kopernik i Frombork, (rec.: Komentarze Fromborskie, Olsztyn 1965), *SW* 5(1968), s. 591–592.
18. Na marginesie lektury „*Studia Philosophiae Christianae*”, (rec.: *StPhCh*, II, 1 i 3, Warszawa 1966, III, 1 i 2, Warszawa 1967), *SW* 5(1968), s. 594–598.
19. Problematyka filozoficzna i teologiczna w twórczości Jana z Kwidzyna 1343–1417), *SW* 5(1968), s. 111–199.
20. W sprawie lokalizacji obserwatoriów Mikołaja Kopernika we Fromborku, (rec.: J. Pa g a c z e w s k i, Obserwatoria Mikołaja Kopernika na Warmii, Olsztyn 1967), *SW* 5(1968), s. 592–594.

1969

21. Chronologia życia i działalności Mikołaja Kopernika na Warmii, (rec. J. S i k o r s k i, Mikołaj Kopernik na Warmii, Olsztyn 1968), *SW* 6(1969), s. 526–528.
22. Czasopismo poświęcone Dorocie z Małotów 1347–1394, (rec.: Der Dorotheenbote. Herne-Coesfeld, I:1951—XXV:1967), *SW* 5(1969), s. 523–526.
23. Jan z Kwidzyna — Kazanie synodalne „*Expergiscimini hodie*”, wygłoszone w Pradze po 1384 roku. Rękopis X A 2 Statni Knihovna CSSR — Praha, Clementinum), *SW* 6(1969), s. 509–522.
24. Piśmiennictwo na Uniwersytecie Praskim w okresie przedhusyckim, (rec.: J. T r i š k a, Literarni cinnost predhusitske university, Praha 1967), *StPhCh* 5(1969), s. 273–278.
25. Problematyka filozoficzna i teologiczna w twórczości Jana z Kwidzyna (1343–1417), *SW* 6(1969), s. 85–171.

1970

26. Epigramy Stanisława Hozjusza do pism Walentyna Arnolda (1525) i Leonarda Coxa (1526), *SW* 7(1970), s. 323–325.
27. Erazmowi z Rotterdamu 1469–1556 w pięćsetną rocznicę urodzin, *SW* 7(1970), s. 285–304.
28. Filozofia chrześcijańska. Omówienie ankiety, w: J. M y ś k ó w [red.], *Myśl posoborowa w Polsce*, Warszawa 1970, s. 357–359.
29. Ideały renesansowego humanizmu chrześcijańskiego Stanisława Hozjusza w filozoficznym ujęciu Boga i człowieka, *SW* 7(1970), s. 141–151.
30. Materiały do twórczości poetyckiej i działalności wydawniczej Stanisława Hozjusza w latach 1522–1548, *SW* 7(1970), s. 305–322.
31. Poszukiwania w Polsce za korespondencją Stanisława Hozjusza, *WWD* 25(1970), s. 111–112.
32. O liście Mateusza z Krakowa do klasztoru w Vadstene, *Materiały do Historii Filozofii Średniowiecznej w Polsce XI* (1970), s. 3–8.
33. Rec.: *ZGAE XXXI–XXXII, XCII–XCIII* (1967–1968), XXXIII, XCIV (1969), *KMW* 1(1970), s. 319–324 (z J. Jasińskim).

1971

34. Filozofia i jej niektóre aspekty historiograficzne w poglądach F. Ehrlego (1854–1934), *SW* 8(1971), s. 331–344.
35. Materiały do badań nad dziejami filozofii i teologii w późnośredniowiecznych Czechach, (rec.: J. T r i š k a, Prispěvky k stredoveke literarni universite. *Acta Universitatis*

Carolinae — Historia Universitatis Carolinae Pragensis IX, 1(1968) 7–28, IX, 2(1968) 5–43, X, 1(1969) 7–48), *SW* 8(1971), s. 503.

36. Rec.: *ZGAE* 34,95(1970), *KMW* 2–3(1971), s. 347–349.

1972

37. Jean de Kwidzyn, w: *Dictionnaire de spiritualité ascétique et mystique, doctrine et histoire*, VIII, Paris 1972, s. 222–223.

38. Kopernik i Gise. Głos w dyskusji, w: *Księga kopernikowska*, Lublin 1972, s. 154–156.

39. Mikołaj Kopernik i Tideman Gise, *SW* 9(1972), s. 185–204.

40. Mikołaja Kopernika „Lokacje łąnów opuszczonych”, dokument o jego działalności administracyjno-gospodarczej, (rec.: M. B i s k u p [wyd.], *Lokacje łąnów opuszczonych*, Olsztyn 1970), *SW* 9(1972), s. 535–538 (z J. Wojtkowskim).

1973

41. Nowe szczegóły do biografii Mikołaja Kopernika podane przez B. Baldiego, *SW* 10(1973), s. 501–513.

42. Przemówienie wygłoszone 13 I 1973 roku w Lublinie w czasie jubileuszowej akademii, zorganizowanej przez Katolicki Uniwersytet Lubelski z okazji 80-lecia urodzin i 55-lecia pracy naukowej prof. dr. Andrzeja Wojtkowskiego, *SW* 10(1973), s. 453–454.

43. Religijno-kościelne aspekty życia i działalności Mikołaja Kopernika oraz recepcji „*De revolutionibus*”, *AK LXXXI*(1973), s. 345–385.

1974

44. Jana z Kwidzyna Prolog do „*Expositio Symboli Apostolorum*”. Wydał M. Borzyszkowski, *TSP* II, 2 (1974), s. 1–61.

45. Kościelne obchody 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika w Diecezji Warmińskiej, *SW* 11(1974), s. 491–510.

46. Kościół wobec „*De revolutionibus*” Mikołaja Kopernika, *SW* 11(1974), s. 527–535.

47. Tekst i problematyka rękopisu „*De exortu haeresis Lutherane*” z 1527 roku na tle polemiki religijnej na Warmii, *SW* 11(1974), s. 5–42.

1976

48. Aktualne problemy procesu beatyfikacyjnego Sługi Bożego Stanisława Hozjusza według stanu z 9 XII 1975 roku, *WWD* 31(1976), s. 25–34.

1977

49. Błogosławiona Dorota z Mątówów, *TPow* 10(1977), s. 4.

50. Błogosławiona Dorota z Mątówów i jej droga na ołtarze Pańskie, *SW* 14(1977), s. 517–537.

51. Drugi tom „*Encyklopedii Katolickiej*”, (rec.: F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułow ski [red.], *EK*, II, Lublin [1976]), *SW* 14(1977), s. 635–636.

52. Książka o błogosławionej Dorocie z Mątówów, (rec.: R. S t a c h n i k, A. T r i l l e r [ed.], Dorothea von Montau. Eine preussische Heilige des 14. Jahrhunderts, Münster 1976), *SW* 14(1977), s. 631–634.
53. Sanktuarium Maryjne w Gietrzwałdzie w okresie międzywojennym 1921–1939, *SW* 14(1977), s. 325–348.
54. Tekst i problematyka listu Jana z Kwidzyna († 1417) do księcia Austrii Albrechta na temat apostołatu modlitwy i uczynków zasługujących, *SW* 14(1977), s. 539–549.
55. Wystawa Gietrzwałd 1877–1977, *SW* 14(1977), s. 467–484.

1978

56. Po dziesięciu latach od wznowienia starań o beatyfikację Sługi Bożego Stanisława Kardynała Hozjusza, *WWD* 33: 1978, s. 102–108.

1979

57. Dziesięć lat od wznowienia starań o beatyfikację Sługi Bożego Stanisława kardynała Hozjusza, *KMW* 2(1979), s. 79–83.
58. Moglossa, podręcznik gramatyki łacińskiej z 1454 roku, napisany przez Pawła Molnera z Fromborka, *SW* 16(1979), s. 449–457.
59. Pomoce katechetyczne wizualne udostępniane przez Bibliotekę Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” w Olsztynie, *WWD* 34(1979), s. 98–101.
60. W 900-lecie śmierci św. Stanisława Szczepanowskiego, *SW* 16(1979), s. 459–462.
61. Wystawa o św. Stanisławie Szczepanowskim w 900-lecie jego śmierci, *Biuletyn Informacyjny PostulATORSKIEGO OŚRODKA STUDIÓW* 9(1979), s. 168–169.
62. Wystawa o św. Stanisławie Szczepanowskim w 900-lecie jego śmierci, *WWD* 34(1979), s. 224–225; por. nr 61.

1980

63. Młodzieńcza twórczość poetycka Stanisława Hozjusza. Nota bibliograficzna, w: A. K a m i e ń s k a, W. O d y n i e c [ed.], Stanisław Hozjusz, Poezje, Olsztyn 1980, s. 103–133.
64. Polonica katolickie z Warmii i Powiśla, *KMW* (1980), s. 83–85.

1981

65. Albert der Grosse, seine Werke und Einflüsse in Ermland, Pomesanien und Pomerellen, w: Sprache und Erkenntnis im Mittelalter, w: „Miscellanea Mediaevalia. Veröffentlichungen des Thomas-Instituts der Universität zu Köln”, XIV Berlin – New York 1981, s. 256–269.
66. Moglossa, ein handschriftliches Lehrbuch der lateinischen Grammatik aus dem Jahre 1454 von Paul Molner, w: Sprache und Erkenntnis im Mittelalter, *Miscellanea Mediaevalia* XIII, 2, Berlin – New York 1981, s. 668–676.
67. Pani Maria Zientara-Malewska odznaczona medalem papieskim, *KMW* (1981), s. 79–81.
68. Polonica warmińskie, mazurskie i powiślańskie na wystawie bibliotecznej, *KMW* (1981), s. 82–84.

69. Trzeci tom „Encyklopedii Katolickiej”, (rec.: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz [red.], EK, Lublin 1973), *SW* 18(1981), s. 593–594.
70. Wystawa biblioteczna o Stanisławie Hozjuszu († 1579), *SW* 18(1981), s. 259–265.
71. Wystawa o księdzu Walentym Barczewskim (1856–1928) w pięćdziesiątą rocznicę jego śmierci, *SW* 18(1981), s. 355–365.
72. Zainteresowanie Stanisławem Hozjuszem wśród Polaków na Warmii w okresie międzywojennym 1920–1939, *SW* 18(1981), s. 251–258.

1982

73. Jan Merkelin: Liber de instructione simplicium sacerdotum. Wydał, wstępem i notami krytycznymi opatrzył M. Borzyszkowski, *TSP* XII, 1–2 (1982).

1983

74. II Symposium Ekumeniczne w Olsztynie, poświęcone poezji religijnej Michała Kajki i Andrzeja Samulowskiego, *SW* 20(1983), s. 193–195.
75. Koncepcje duszpasterskie Stanisława Hozjusza na podstawie jego działalności w diecezji warmińskiej, *SW* 20(1983), s. 137–145.
76. Maryjne Symposium Ekumeniczne w Olsztynie, *TPow* 11(1983); por. też *Charis* 18–19(1983), s. 16–18; *BE* 2(1983), s. 22–25; *SW* 20(1983), s. 191–192.

1984

77. Błogosławiona Dorota z Mątówów, Olsztyn 1984.
78. II Symposium Ekumeniczne w Olsztynie, poświęcone poezji religijnej Michała Kajki i Andrzeja Samulowskiego, *BE* 2(1984), s. 5–7; por. nr 74.

1985

79. Symposium z okazji 400-lecia istnienia Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny, *SW* 22–23(1985–1986), s. 7.
80. Wystawa biblioteczna z okazji 250-lecia urodzin księcia biskupa Ignacego Krasickiego, *SW* 22–23(1985–1986), s. 209–216.
81. Z pielgrzymką do Częstochowy. Pamiętniki i wspomnienia, opracował M. Borzyszkowski, Olsztyn 1985, s. 424.

1986

82. Pielgrzymki do sanktuariów Maryjnych a rodzina, *SPelp* (1986), s. 71–80.

1987

83. II Colloquium Gdańskie 17–18 X 1987. Uwagi na marginesie programu i przebiegu, *Posłaniec Warmiński* 34(1987).

84. H.M. Mc Luhana teoria przekazu telewizyjnego, w: Film a religia. Materiały z II Warmińskich Dni Duszpasterskich, Olsztyn (27–29.08.1985), Olsztyn 1987, s. 33–40.
 85. Tygodnie Kultury Chrześcijańskiej: Olsztyn 10–17 maja, *TPow* 41(1987), s. 10–11.
 86. Wystawa w Olsztynie: Św. Lipka 1667–1987, *TPow* 46(1987), s. 11, 15.

1988

87. Bądźcie Trzeźwi. Wystawa trzeźwościowa w Warmińskim Seminarium Duchownym „Hosianum”, *Trzeźwymi Bądźcie* 2(1988), s. 5.
 88. Die Werke des hl. Thomas von Aquin in den Bibliotheken in Pommerellen und Ermland, *Miscellanea Mediaevalia. Veröffentlichungen des Thomas-Instituts der Universität zu Köln* 19(1988), s. 365–376.
 89. Młodzieńcza twórczość poetycka Stanisława Hozjusza. Nota bibliograficzna, w: Stanisław H o z j u s z: Poezje, Wydanie drugie, przekład A. K a m i e ń s k a, Olsztyn 1988, s. 103–127; por. nr 63.
 90. VI Sympozjum Ekumeniczne w Olsztynie, *BE* 3(1988), s. 18–19.

1989

91. Inkunabuły Biblioteki Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum”, *Bibliotekarz Olsztyński* 3(1989), s. 9–12.
 92. Marcin Kromer — wystawa archiwalna i biblioteczna, *SW* 26(1989), s. 221–224.
 93. Starodruki po śp. ks. prof. Stanisławie Zdanowiczu, *SW* 26(1989), s. 243–248.
 94. Sympozja Ekumeniczne w Olsztynie w latach 1985–1987, *SW* 26(1989), s. 255–258.

1990

95. 400 lat drukarstwa na Warmii, *SW* 27(1990), s. 173.
 96. II Colloquia Mediaevalia, *SW* 27(1990), s. 121–123.
 97. VII i VIII Sympozjum Ekumeniczne w Olsztynie, *SW* 27(1990), s. 219–271.
 98. Wystawa biblioteczna: Święta Lipka 1687–1987, *SW* 27(1990), s. 325–329.

1991

99. Publikacje z okazji wizyty Ojca św. Jana Pawła II w Olsztynie, *SW* 28(1991), s. 129–137.

1992

100. X Sympozjum Ekumeniczne w Olsztynie, *BE* 1(1992), s. 61–62.
 101. X Sympozjum Ekumeniczne w Olsztynie — 23 I 1992, *SW* 29(1992), s. 105–107.
 102. XI Sympozjum Ekumeniczne w Olsztynie — 21 I 1993, *SW* 29(1992), s. 131–133.
 103. Ludzie nauki na średniowiecznej Warmii, *SW* 29(1992), s. 13–21.
 104. 500-lecie odkrycia i ewangelizacji Ameryki w świetle pism biskupa Jana Dantyszka i księgozbioru Seminarium Duchownego w Olsztynie. Uwagi na marginesie wystawy bibliotecznej, *SW* 29(1992), s. 269–276.
 105. III Colloquia Mediaevalia w Braniewie i Fromborku, *SW* 29(1992), s. 7–10.

1993

106. Boże narodzenie w malarstwie niderlandzkim i flamandzkim. Wystawa biblioteczna, *Postaniec Warmiński* 2(17–30. I. 1993), s. 8.
107. IV Colloquia Mediaevalia — O św. Wojciechu w Olsztynie, *SW* 30(1993), s. 7–8.
108. Piśmiennictwo na temat kolegiaty i parafii dobromiejskiej, *SW* 30(1993), s. 275–287.

1994

109. O Instytucie Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II z perspektywy piętnastu lat, w: Instytut Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Olsztynie 1979–1994, Olsztyn 1994, s. 5–8.
110. Zadania duszpasterskie wynikające z beatyfikacji błogosławionej Doroty z Mątowów, w: Błogosławiona Dorota patronka kobiet diecezji elbląskiej, redakcja i wybór tekstów ks. Jan Wiśniewski, Elbląg 1994, s. 58–69.

1995

111. Archiwalia doktora Władysława Gębika, w: Mądry przed szkodą. Wspomnienia o Władysławie Gębiku, wstęp i opracowanie Jan Chłosta, Olsztyn 1995, s. 28–31.
112. Dorota z Mątowów (1347–1394), mistyczka, rekluza, błogosławiona, w: Nasi święci. Polski słownik hagiograficzny, pod red. s. prof. dr Aleksandry Witkowskiej, Poznań 1995, s. 155–161.
113. Święta Lipka w latach 1920–1940, *SW* 32(1995), s. 102–117.
114. Zbiory kartograficzne Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, w: Ziemie dawnych Prus Wschodnich w kartografii. XVI Ogólnopolska konferencja historyków kartografii, Olsztyn 29–30 1995, Skróty referatów i komunikatów, s. 15–16.
115. Życie duchowe bł. Doroty z Mątowów Wielkich, w: Epoka i życie błogosławionej Doroty z Mątowów Wielkich. Materiały I Sympozjum Dorotańskiego w Kwidzynie, Pelplin 1995, s. 73–82.

1996

116. Historia filozofii starożytnej i patrystycznej, Skrypt akademicki, Olsztyn 1996.
117. Kaller Maksymilian Józef Jan (1880–1947), biskup warmiński, w: Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego w XIX i XX wieku, pod red. Mieczysława Patera, Katowice 1996, s. 158–160.
118. Pielgrzymowanie bł. Doroty z Mątowów do Einsiedeln w kontekście wpływów ówczesnych ideałów duchowości religijnej Nadrenii. Wykłady w Studium Licencjackim Instytutu Teologicznego w Olsztynie w roku akademickim 1995/1996, Olsztyn 1996, s. 76.
119. Polacy i Niemcy. Historia i współczesność, *SW* 33(1996), s. 241–249.
120. Słownik biograficzny Kapituły Warmińskiej, Olsztyn 1996, [biografie kanoników 1772–1945]: Accoramboni Ignacy, Austen Jerzy, Bader Paweł, Bader Piotr, Blockhagen Walenty, Borowski Franciszek, Borowski Rudolf, Borzymowski Jan, Buchholz Alfons, Carolus Franciszek, Carolus Józef, Cichowski Jan N., Ditters von Dittersdorf Karol, Dittrich Franciszek, Eichhorn Antoni, Feyerstein Jan, Fotschki Marcin, Frenzel Antoni, Geritz Ambroży Józef, Ghigiotti Kajetan, Gozimirski Władysław Wincenty,

- Grąbczewski Józef (Nałęcz), Grabowski Jan, Gross Brunon, Grossmann Franciszek, Harwart Augustyn, Hatten (Hattyński) Andrzej Stanisław, Hennig Julian, Herholz Andrzej, Herman z Pragi, Herrmann Edward, Heyduschka Franciszek, Hipler Franciszek, Hohenzollern (Hechingen) Józef, Hohenzollern (Hechingen) Karol, Hoppe Józef Teodor, Hoppe Ludwig Augustyn, Jabłoński Jan, Jagielski Józef, Januszkowski Andrzej, Kalnassy Joachim Otto Zygmunt, Kampfsbach Marcin, Karau Augustyn, Kliński Wojciech, Kolberg Augustyn, Kranich Antoni, Kranig Jan Jakub, Krasicki Marcin, Krause Antoni, Krix Kunibert, Krüger Michał Józef, Kühnapel Edward, Küssner Paweł, Lamprecht Jan, Le Febvre de Palme Józef, Lingk Jan, Lutomski Teodor, Łączyński Michał, Marquardt Alojzy, Marquardt Juliusz, Matern Antoni, Matthy Ignacy de, Melitz Alojzy, Möller Paweł, Müller Marcin, Namszanowski Franciszek Adolf, Neumann Józef, Nitsch Henryk, Orlikowski Tomasz, Palm Józef, Płaskowski Andrzej, Pöppelmann Karol Augustyn Kajetan, Pohl Juliusz Cezary, Preuschoff Hermann, Promweiss Bernard, Ritzke Franciszek, Romahn Paweł, Rydziński Franciszek Ksawery, Sander Franciszek Ksawery, Schröter Andrzej, Schröter Franciszek, Schwark Brunon, Soczewski Justus de, Späth Hieronim, Spannenkrebs August, Staliński Karol, Steffen Jan, Steffen Witalis, Steinki Józef, Strachowski Franciszek, Szczepański Tomasz, Szuyski Ignacy Marceli, Świtalski Władysław Bronisław, Teschner Józef, Thiedig Franciszek, Thiel Andrzej, Thiel Antoni, Treptau Albert, Wagner Adalbert, Weiss Hugo, Wichert Jan, Wichert Józef, Wien Jan, Woelki Michał, Wolff Michał, Wunder Augustyn, Zagermann Augustyn, Zehmen Karol Fryderyk, Żórawski Andrzej, Żórawski Krzysztof.
121. Stowarzyszenie św. Wojciecha i organizacja placówek katolickich w diasporze diecezji warmińskiej, w: *Przeszłość natchnieniem dla teraźniejszości. Sympozjum historyczne i Świętowojciechowe*, Ełk 20–22 IV 1994, Ełk 1996, s. 115–122.
122. Wspomnienie o moim Ojcu Izydorze Szadzie-Borzyszkowskim (1906–1970), w: *Borzyszkowy i Borzyszkowscy. Nad Wdzydzami. Materiały do dziejów wsi i rodziny zebrał i opracował Józef Borzyszkowski*, Gdańsk – Lipusz – Wdzydze 1996, s. 241–248.

1997

123. Jan z Kwidzyna, w: *EK*, t. VII, Lublin 1997, k. 913–914.
124. V Colloquia Mediaevalia, Olsztyn 23 IX 1995, *SW* 34(1997), s. 7–8.
125. Religijne aspekty kultury wiejskiej, w: *Krajowy Kongres Kultury Wsi 20–23 IV 1997. Przemówienia – referaty – dyskusja – uchwały*, pod red. Anatola Jana O m e l a n i u k a, Wrocław – Ciechanów 1997, s. 88–95.
126. Wartości chrześcijańskie w kulturze regionalnej, w: *O kulturze na wsi. Materiały z sejmików regionalnych przed Krajowym Kongresem Kultury Wsi*, pod red. Anatola Jana O m e l i a n i u k a, Wrocław – Ciechanów 1997, s. 135–142.
127. Z dziejów warmińskich bibliotek kościelnych, *Bibliotekarz Olsztyński* 3–4(1997), s. 16–23.
128. Zbiór kartograficzny Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, w: *Z dziejów kartografii. VIII: Ziemie dawnych Prus Wschodnich w kartografii*, pod red. Piotra G r a b o w s k i e g o i Jerzego O s t r o w s k i e g o. Materiały z XVI Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii, Olsztyn 29–30 IX 1995, Olsztyn 1997, s. 151–174.

1998

129. Geistesleben im 13. Jahrhundert im Kulmer Land an der Unteren Weichsel, w: 31. Kölner Mediaevistentagung vom 8. bis 11. September 1998. Geistesleben im 13. Jahrhundert. Neue Perspektiven. Kurzfassungen. Abstracts, Köln 1998, s. 1–2.
130. Geschichtliche und doktrinäre Beziehungen zwischen dem frühchristlichen Anachoretenleben im Nahosten und dem Abendländlichen Reklusorium im Mittelalter (13. Jahrhundert), w: 31. Kölner Mediaevistentagung vom 8. bis 11. September 1998. Geistesleben im 13. Jahrhundert. Neue Perspektiven. Kurzfassungen. Abstracts, Köln 1998, s. 3–4.
131. Historyczne i teologiczne powiązania średniowiecznej rekluzji ze starożytnym anachoretystycznym na przykładach św. Wiborady ze St. Gallen i błogosławionej Doroty z Mątów, *SW* 35(1998), s. 13–29.
132. Pisma św. Tomasza z Akwinu w bibliotekach Pomorza, Powiśla i Warmii, *SPelp* 17(1998), s. 339–349.
133. Socjologia zamiast kultury, (rec.: Tożsamość kulturowa społeczeństwa Warmii i Mazur, pr. zb. pod red. Bożeny Domagały i Andrzeja Saksona, Olsztyn 1998), *WWA* 53(1998), nr 38, s. 82–84.
134. VI Colloquia Mediaevalia w Olsztynie 13 IX 1997. Święta kobieta, *SW* 35(1998), s. 7–11.

1999

135. Bischof Maximilian Kaller und die Seelsorge für die polnisch sprechenden Diözesanen, *ZGAE* 49(1999), s. 147–174.
136. Colloquia Mediaevalia I–VII (1987–1999), w: Instytut Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Olsztynie. Wczoraj i dziś 1979–1999, pod red. M. Borzyszkowskiego i M. Dągiel, Olsztyn 1999, s. 81–90.
137. Dziś i jutro Instytutu. — Posłowie, w: Instytut Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Olsztynie. Wczoraj i dziś 1979–1999, pod red. M. Borzyszkowskiego i M. Dągiel, Olsztyn 1999, s. 225–229.
138. Historia filozofii średniowiecznej. Skrypt akademicki, Olsztyn 1999.
139. Kanonicy do roku 1520 i z lat 1772–1810, w: A. Birch-Hirschfeld, M. Borzyszkowski, A. Kopiczko, J. Wojtkowski, Słownik biograficzny Kapituły kolegiackiej w Dobrym Mieście, Olsztyn 1999.
140. Pomoc książki i przemoc wobec książki jako przejaw dobra i zła w działaniu człowieka na przykładzie dziejów kościelnych bibliotek warmińskich, *SW* 36(1999), s. 79–94.
141. Program studiów, w: Instytut Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Olsztynie. Wczoraj i dziś 1979–1999, pod red. M. Borzyszkowskiego i M. Dągiel, Olsztyn 1999, s. 35–40.
142. Ojciec Święty Jan Paweł II. — Pasterz i nauczyciel. W dwudziestolecie wyboru Ojca Świętego Jana Pawła II, *SW* 36(1999), s. 7–9.
143. Tygodnie Kultury Chrześcijańskiej 1979–1998, w: Instytut Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Olsztynie. Wczoraj i dziś 1979–1999, pod red. M. Borzyszkowskiego i M. Dągiel, Olsztyn 1999, s. 143–176.
144. Zarys działalności Instytutu Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II. — Studium Teologii dla Świeckich w Olsztynie w latach 1991/92–1998/99, w: Instytut Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Olsztynie. Wczoraj i dziś 1979–1999, pod red. M. Borzyszkowskiego i M. Dągiel, Olsztyn 1999, s. 15–31.
145. O św. Jakubie Starszym Apostole, patronie Olsztyna i jego pierwszym kościele, *Gazeta Olsztyńska* 28(1999), s. 5.

2000

146. VII Colloquia Mediaevalia. Trwałe wartości średniowiecza, Olsztyn 18–19 IX 1999, *SW* 37(2000), s. 7–10.
147. Filozofia ks. Konstantego Michalskiego (1879–1947), *Forum Teologiczne* 1(2000), s. 87–103.
148. Filozofia średniowieczna w encyklice Jana Pawła II „Fides et ratio”, *SW* 37(2000), s. 107–128.
149. Odbudowa kościoła w Pierzchałach, *SW* 37(2000), s. 383–394.
150. Przewodnik po trasie Warmińskiej Pielgrzymki Pieszej na Jasną Górę, w: *Warmia — Jasna Góra*, t. 2, Olsztyn 2000, s. 13–80.
151. Osoba człowieka i dobra wspólne u podstaw demokracji. Papieża Jana Pawła II przemówienie w Parlamencie w Warszawie 11.06.1999 r., w: *Etyka a demokracja*, pod red. M. B o r z y s z k o w s k i e g o, Olsztyn 2000, s. 57–67.
152. Filozofia i kultura, w: *Dialog kultur*, pod red. M. B o r z y s z k o w s k i e g o, Olsztyn 2000, s. 9–22.

2001

153. Św. Jerzy w kulturze religijnej Warmii i jej sąsiedztwa, *Forum Teologiczne* 2(2001), s. 191–214.
154. Joannes Nepomucenus redivivus. O św. Janie Nepomucenie, jego pomniku w Olsztynie i książkach, o jego śmierci i oddawanej mu czci, *SW* 38(2001), s. 403–407.
155. Rec.: Emanuel V l i ě k, Jan z Pomuku, *SW* 38(2001), s. 407.
156. Rec.: Janusz H o c h l e i t n e r, Powiernik tajemnic królowej. Kult św. Jana Nepomucena na Warmii, *SW* (2001), s. 407–410.
157. Rec.: Janusz H o c h l e i t n e r, Iwona S c h e e r, Obrońca przed wylewami rzek. Niezwykłe dzieje życia i kultu św. Jana Nepomucena, *SW* 38(2002), s. 410.
158. Rec.: Kazimierz P a n u ś, Zarys historii kaznodziejstwa w Kościele katolickim, cz. 1: Kaznodziejstwo w Kościele powszechnym, *SW* 38(2001), s. 411–412.
159. Rec.: *EK*, t. VII, pod red. S. W i e l g u s a, J. D u c h n i e w s k i e g o, M. D a n i l u k a, *SW* 38(2001), s. 412–413.

Maszynopisy

160. Elementy scholastyczne w kartezjańskich dowodach na nieśmiertelność duszy ludzkiej na podstawie „Meditationes” Descartesa, Lublin 1959.
161. Historia filozofii w systemie Hegla, Lublin 1960.
162. Biskupi pomezkańscy, Olsztyn 1979.

MARIAN BORZYSZKOWSKI
(31.08.1936 – 21.09.2001)
IN MEMORIAM

ZUSAMMENFASSUNG

Der in Pommern geborene Marian Borzyszkowski hat seine priesterlichen Studien im Ermländischen Priesterseminar „Hosianum“ zwischen 1953 und 1958 absolviert. Die Priesterweihe erhielt er am 26. Mai 1959. Dann erlangte er die Würden eines Domherrn des Ermländischen Domkapitels, eines Prälaten und des Infulträgers. Nach dem Studium an der Philosophischen Fakultät der Katholischen Universität Lublin erwarb er am 20. Juni 1961 den Grad Magister und am 13. April 1967 den Doktorhut der Philosophie. Er habilitierte am 13. März 1972 an der Theologischen Fakultät der Katholischen Theologieakademie in Warschau. Ein Fortbildungsstudium zur Erforschung der Mittelalterlichen Theologie und Philosophie absolvierte er an der Theologischen Fakultät der Maximilian-Universität zu München in den Jahren 1973–1974, 1977 und 1980. Den Titel des außerordentlichen Professors erlangte er am 08. Mai 1987 an der Theologischen Fakultät der Päpstlichen Theologischen Akademie in Krakau. Ordentlicher Professor wurde er am 11. Januar 2000 an der Theologischen Fakultät der Ermländisch-Masurischen Universität in Olsztyn.

Marian Borzyszkowski entwickelte weitgefächerte Aktivitäten als Lehrer, Erzieher und Ermländischer Seelsorger. Als Buchliebhaber war er Direktor der Bibliothek des Ermländischen Priesterseminars „Hosianum“ und des Erzdiozesanarchivs in Olsztyn. Hier gründete er und war erster Direktor des Johannes Paul II.-Instituts für christliche Kultur. Er hatte zahlreiche Schüler und promovierte einige zehn Magister und zwei Doktoren. 1986 startete er mit der Initiative, in Olsztyn jedes zweite Jahr „Colloquia Mediaevalia“ zu veranstalten. Er forschte in der Vergangenheit und veröffentlichte mittelalterliche Texte. Der umfassendste Teil seines wissenschaftlich-schriftstellerischen Schaffens betraf die mittelalterliche Philosophie und Theologie. Viel Zeit opferte er den Studien der Renaissance und der lutherischen Reformation. Näher beschäftigte er sich mit Nikolaus Kopernikus Kardinal Stanisław Hoziusz, Dorota aus Małotów, Jan aus Marienwerder und mit den Biographen der ermländischen Bischöfe und Domherrn. Er durchforschte auch die Zwischenkriegsjahre des 20. Jahrhunderts. Er lieferte einen enormen Beitrag zur Erweiterung der Wissenschaft. Als Referent nahm er teil an in- und ausländischen Kongressen.

Der verstorbene Marian Borzyszkowski wurde am 25. September 2001 in seinem Heimatort Zblewo bestattet. Außer seinem wissenschaftlichen Werk hinterließ er die Erinnerung an einen guten Geistlichen und prominenten Wissenschaftler.

